

OOSTVLAAMSCHE ZANTENMEDEDELINGEN VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE
FOLKLORISTEN

Maatschappij zonder winstbejag

Secretariaat van de Bond :
L. VERLODT, Zalmstraat, 69, Gent.
Alle stortingen te doen op postrekening :
969.46, Bond Oostvl. Folkloristen,
Gent.

Reactie van Oostvl. Zanten :
F. VAN ES,
Désiré De Wolfstr., 3, Aalst.
J. VERMEULEN & J. BOES.

Inventaris der Apothekerspotten opge-
steld in de « Apotheek uit de XVIIIe
Eeuw ». Museum voor Folklore te Gent.

VERKLARING.

- Eerste kolom* : Volgnummer.
Tweede kolom : Opschrift der potten, letterlijk opgenomen.
Derde kolom : De tekst voluit.
Vierde kolom : Nederlandse vertaling.
Vijfde kolom : Soort pharmaciepot.

Deze worden onderverdeeld :

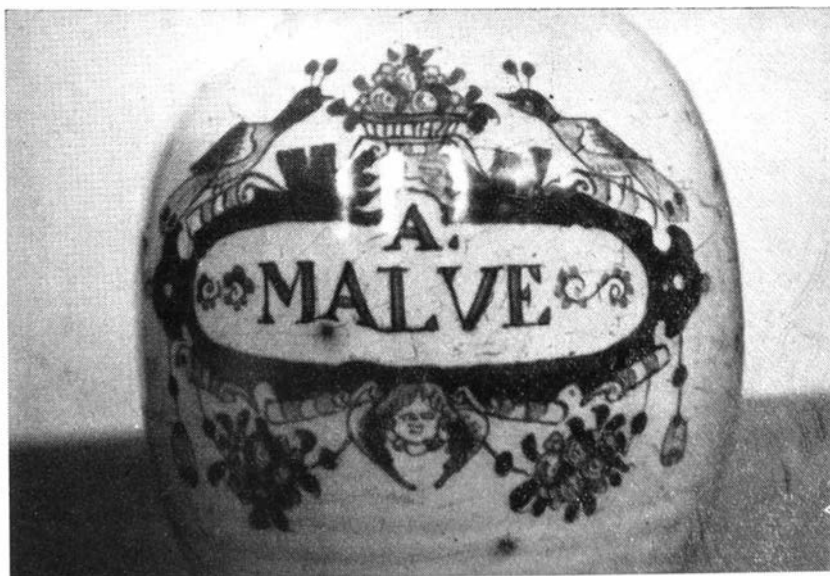
1° pp = pijpenpot — pot à canon — lange-
pot — (zalfpijp).2° pil = pillenpot — pilulier.3° fl = fles.4° bp = bokspot — strooppot — oliepot —
chevrette (porte un bec saillant que
l'on a comparé à la corne d'un che-
vreuil) — caprunculum.Heeft een tuit en meestal een oor. Is
bolvormig.5° tk = tuitkan. Kan met tuit en oor.6° tv = Triakelvaas. Vaas waar theriakel en
grote galenische samenstellingen in be-
waard werden.

1 2 3 4 5 6

De soorten apothekerspotten.

1. Fles (nr 89). — 2. Bokspot (nr 106). — 3. Pillenpot (nr 157).
4. Triakelvaas (nr 119). — 5. Pijpenpot (nr 6). — 6. Tuitkan (nr 109).

Het gewoon siermotief op de Delftse apothekerspotten uit de verzameling Museum voor Folklore Gent. (Detail van nr 84).

Zesde kolom : Hoogte van de pot in cm.

Zevende kolom : gm = gewoon motief. Hierdoor wordt verstaan het geschilderd motief dat met kleine varianten meestal voorkomt. Dit motief vormt een soort schild waar de benaming in geschilderd staat. De omlijsting wordt gevormd : langs boven een korf fruit en twee pauwen, langs weerszijden een bloemenliaan die zich langs onder sluit in een engelkopje (dat zeer variërend is); langs de buitenzijde gelijkend de vlokken van een hangtapijt : twee gesloten paardenbloemen.

sm = speciaal motief.

Achtste kolom : Opmerkingen.

1	2	3	4	5	6	7	8
1	EX HYSTERICVM	Extractum Hystericum	Extract voor Hystericum- pillen	pp	15	gm	« Pillen tot de oprij- singhe des moeders » « de moerstekking des lijfsmoeders ».
2	EX CAPIT.PAPAV. RHEAD	Extractum capitum papaveris rhaedos	Extract van klaproos- vruchten	pp	15	gm	Werd later voor ander gebruik aangewend (zie achterkant).
3	ST DIAIREOS	Species Diaireos	Poedermeng- sel met Iris	pp	15	gm	
4	Pot zonder opschrift			pp	16	gm	
5	Pot zonder opschrift			pp	16	gm	
6	EX FUMARIAE	Extractum Fumariæ	Extract van Duivenkervel	pp	15	gm	Zelfde opmerking als n ^o 2.
7	EX OPII THEBAICI	Extractum Opii Thebaici	Extract van Opium	pp	15	gm	Id. als N ^o 2.
8	P. DECYNO- GLOSSA	Pilulae de Cynoglossa	Pillen van Hondsteng- wortel	pp	15	gm	Id. als N ^o 2. Deze pp is geen pil; waarschijn- lijk bestemd voor pil- lenmassa.
9	Pot zonder opschrift			pp	16	gm	
10	Pot zonder opschrift			pp	16	gm	

	2	3	4	5	6	7	8
1	C DE.CARABE	Conserva de Caruba	Confituur van St Jansbrood	pp	12.5	gm	polychromatisch
2	P. DE IBUS SOL.	Pulvis de tribus solvens	Laxeerpoeder der 3	pp	12	gm	Pulvis de tribus diabolis solvens.
3	EX FUMARIAE	Extractum Fumariae	Extract van Duivenkervel	pp	13	gm	
4	P. LIQUIRIT	Pulvis Liquiritiae	Poeder van Zoethoutwortel	pp	12	gm	
5	U ROSARVM	Unguentum Rosarum	Zalf van Rozenbladeren	pp	17	gm	draagt inventarisnummer.
6	P. D. FVMARIA	Pulvis de Fumaria	Poeder van Duivenkervel	pp	16	gm	polychromatisch.
7	OL:ROSAR.	Oleum Rosarum	Rozenolie	pp	13	sm	Twee takken en langs boven een kroon.
8	OL. MACIS	Oleum Macis	Olie van Foelie	pp	12.5	gm	polychromatisch.
9	C. DE.SPODIO	Conserva de Spodio	Confituur van gebrande ivoor.	pp	12.5	gm	polychr. Ebur ad albedinem ustum Spodium vocatur.
20	E DIAS:FRAC:	Electuarium Diascordium Fracastorium	Likkepot met Waterloo volgens Fracastorius	pp	17	gm	
21	S DIA-CARTHAMI	Syrupus Diacarthami	Stroop met Distel	pp	12	gm	Carthame-saffloer, Bastersaffraan.
22	B. RUBRUM	Balsamum Rubrum	Rode Balsem	pp	16.5	gm	
23	C. BORAGINIS	Conserva Borraginis	Confituur van Bevernagiebloemen	pp	17,5	sm	Kroon. Twee engelen dragen de banderol met opschrift. In schild een korf fruit.
24	P. SINE QIBUS	Pilulae sine quibus	Pillen zonder dewelke	pp	13	gm	Pilulae sine quibus esse nolo (Antidotarium Nicolai).
25	T HEDYCHR.	Trochisci Hedychroi	Trochisken met Hedychroon	pp	13	gm	

1	2	3	4	5	6	7	8
26	P DE SUCCIN. CRATAE	Pulvis de Succino Cratae	Poeder met barnsteen	pp	15	gm	
27	CREM' TARUT:P	Cremor tartarus pulverisatus	Wijnsteen- poeder	pp	12	gm	
28	PULP: CASSIAE	Pulpa Cassiae	Pulp van Cassia	pp	12	gm	
29	U NUTRITUM	Unguentum Nutritum	Nutritum-zalf	pp	17	gm	U.Nutritum seu tria- pharmacum.
30	P. FET.MAIOR	Pilulae foetidae majores	Sterke pillen met Duivels- drek	pp	12	gm	
31	Pot zonder opschrift			pp	11	sm	Dubbele arend (twij- felachtig tot apotheek behorend).
32	Pot zonder opschrift				11	sm	soort confituurpot (zelf- de opm. als onder 31)
33	S DIAMOSCI	Syrupus Diamosci?	Stroop met Muscus?	pp	13	gm	Waarschijnlijk foutief voor syr. Diamori (met moerbeziën.
34	SPEC. DIAIR:	Species Diaireos	Purgeerpoe- der	pp	11	gm	=pulv. Cornachini sive catholicus Ph. Gand.
35	Pot zonder opschrift			pp	10,5	gm	Zie opm. onder nr. 31
36	MAGNES: NITR:	Magnesium Nitras	Magnesium- nitraat	pp	11	gm	
37	AD:SCABIEM	Ad scabiem	Tegen het schurft	pp	12	gm	Ofwel adeps contra sca- biem.
38	O ROSATUM	Oleum Rosatum	Rozenolie	pp	9,5	sm	Motief met boveeneen- geplaatste getande bla- deren.
39	P DE SUCCIN	Pilulae de succino	Pillen met amber	pil	15	gm	
40	S DIAGAL.	Syrupus Diagallas	Stroop met galnoten	pp	10	gm	Gift van Apoth. Van de Velde 1918.
41	E CENT:MIN:	Extractum Centaurii minoris	Extract van Klein duizen- guldenkruid	pp	13	gm	

1	2	3	4	5	6	7	8
42	C ROS'RUBR:	Conserva Rosarum rubrarum (ex floribus)	Confituur van rode rozen- bladeren	pp	10	gm	
43	P DESVCCIN:C'	Pulvis de succino Cratonis	Pillen met amber van Crato	pp	12	gm	
44	U: BASILICON'	Unguentum Basilicum	Basilicum of Koningszalf	pp	11	gm	
45	P RHEI.EL.	Pulveris Rhei electuarium	Likkepot met rhabarber- poeder	pp	12	gm	Het kan eveneens zijn: Palmati Rhei elect. Ph Gand.
46	CONF HIACINTOR	Confectio Hyacinthorum	Samengest. hyacinth-con- fituur	pp	13	gm	
47	EX CASSIAE FISTULAE	Extractum Cassiae Fistulae	Extract van Cassia Fistula	pp	14	gm	
48	VREGINAE	Unguentum Reginae	Koninginzalf	pp	20,5	gm	Seu butyrum viride potabile. Koninginne groene salve.
49	V ENVLATVM	Unguentum Enulatum	Zalf van Alantswortel	pp	21	gm	
50	BENEDICTA. LAX	Benedicta laxativa		tv	27	gm	
51	UNGUENT. ROSATUM	Unguentum rosarum	Zalf van rozen	pp	20	gm	Zalfpot van speciale vorm op voet. Oor- spronkelijk E... Goud- papier overgeplakt. In- ventarisnr.
52	METRIDAT. DIAMO.	Mithridatium Damocratis	Mithridatium van Damocra- tis	tv	33	gm	
53	CONFECT. HAMECH	Confectio Hamech	Samengest. Hamechcon- fituur	tv	27	gm	polychromatisch.
54	E. DIACA- THOLIC.	Electuarium Diacatholicum	Likkepot Diacatholicon	tv	23	gm	

1	2	3	4	5	6	7	8
55	O LILIOR. ALB.	Oleum Liliorum alborum	Olie van Witte Leliën	bp	21,5	gm	
56	A MENTHAE	Aqua Menthae	Muntwater	fl	27,5	gm	Fles op voet.
57	S D:CORT:CITR:	Syrupus de corticibus citri	Stroop van citroenschillen	bp	21,5	gm	
58	A FUMARIAE	Aqua Fumariae	Water van Duivenkervel	fl	27	sm	Opschrift op banderol Schild met 3 harpen(?)
59	S CYDONIOR:	Syrupus Cydoniorum	Stroop van Kweeperen	bp	21.5	gm	
60	A:MELISSAE	Aqua Melissae	Melissewater	fl	24,5	sm	Leeuwenkop. Getekend : F
61	OL MENTH.	Oleum Menthae	Muntolie	bp	20	gm	
62	Pot zonder opschrift.			pp	19	gm	
63	C FLO.CALEND.	Conserva Florum Calendulae	Confituur van Goudbloe- men	pp	19	gm	
64	C ENUL:CAMP:	Conserva Enulae Campanae	Confituur v/ Alantwortel	pp	17	gm	
65	E THERIAC'AN:	Electuarium Theriacum Andromachi	Triakel van Andromachus	pp	17	gm	Getekend : D R O M
66	U MERCURIAL:	Unguentum Mercuriale	Kwikzalf	pp	17	gm	
67	Pot zonder opschrift.			pp	17	gm	
68	U AUREUM	Unguentum Aureum	Goudzalf	pp	17	gm	
69	Pot zonder opschrift.			pp	17.5	gm	
70	AXU,CANIS	Axungia Canis	Hondsvet	pp	17	gm	
71	O RVIHAE	Oleum Ruthae	Olie van Wijnruit	tk	23	gm	
72	ROB. ACCATIAE	Rob Acaciae	Ingedikt sap van Acacia	pp	17	sm	Sint Michiel doodt de draak.

1	2	3	4	5	6	7	8
73	S.DE NYMPHEA	Syrupus de Nymphaea	Stroop van Waterleliën	bp	26,5	gm	
74	S:DE. ALTEA.FER	Syrupus de Althaea Fernelli	Heemsiestroop van Fernel	bp	22,5	gm	
75	CERASA. COND	Cerasarum Conserva (Confectio)	Confituur van Kersen	pp	17	gm	Schildje met 3 harpen (?)
76	S DE' RHAMNO'CAT.	Syrupus de Rhamno Cathartica	Wegedoorn- stroop	bp	23	gm	
77	S CYDONIOR'	Syrupus Cydoniorum	Kweepeer- stroop	bp	25,5	gm	polychromatisch.
78	MEL. MERCURIA	Mel Mercurialis	Honing met kwikzilver	bp	25	gm	
79	PASSUL MINOR.	Passulae Minores	Korenten	pp	25	sm	Twee takken rond een groot schild.
80	S.DE. MENTHA.	Syrupus de Mentha	Muntstroop	bp	26	gm	
81	EXT GENTIANAE	Extractum Gentianae	Extract van Gentiaan- wortel	pp	25	sm	Zelfde motief als n ^o 79
82	S ROSAT. SOL:	Syrupus Rosa- rum solutivus'	Ontlastende Rozenstroop	bp	23	gm	
83	UNGT: OXIGENAT.	Unguentum Oxygenatum	Geoxydeerde zalf	pp	25	sm	Zelfde motief als n ^o 79
84	A MALVE	Aqua Malvae	Kaasjeskruid- water	fl	29,5	gm	Getekend : T
85	A CALENDVLAE	Aqua Calendulae	Water van Goudbloemen	fl	27	gm	
86	A CARDVI' BENED	Aqua Cardui Benedicti	Water van Gezegende Distel	fl	28,5	gm	
87	A.MALVAE	Aqua Malvae	Kaasjeskruid- water	fl	29	gm	
88	E DIASCORD: FR	Electuarium Diascordium Fracastorium	Likkepot met waterlook van Fracastorius	pp	20	gm	

1	2	3	4	5	6	7	8
89	A BORAGINIS	Aqua Borraginis	Water van Bevernagie- bloemen	fl	27	gm	
90	S CORT CITRI	Syrupus corticum Citri	Stroop van citroenschillen	bp	23	gm	Zonder oor. Getekend : <i>G. van</i>
91	A CERASOR	Aqua Cerasorum	Kersenwater	fl	29	gm	
92	S POM: CYDONIOR:	Syrupus Pomorum Cydoniorum	Stroop van Kweeappels	bp	21	gm	Zonder oor.
93	A PARIETARIAE	Aqua Parietariae	Water van Muurkruid	fl	28	gm	
94	U NUTRITUM	Unguentum Nutritum	Nutritumzalf	pp	20	gm	
95	BALSAM. ARCEI	Balsamum Arcae	Arcaeusbal- sem	pp	19	gm	
96	B ARCCI	Balsamum Arcae	Arcaeusbal- sem	pp	16	gm	
97	U ALB: CAMPHOR:	Unguentum album camphoratum	Witte Kam- ferzalf	pp	15	gm	
98	Pot zonder opschrift.			pp	15	gm	
99	U POPUL	Unguentum Populi	Populierzalf	pp	17	gm	Inventarisbriefje.
100	U LINARIAE	Unguentum Linariae	Zalf van Vlaskruid	pp	16,5	gm	
101	THERIAC' DIATESS	Theriacum Diatessaron	Diatessaron triakel	pp	17,5	gm	Genaamd : Triakel de armen.
102	THERIAC- ANDRO	Theriacum Andromachum	Theriakel-v/ Andromachus	pp	17,5	gm	
103	PHILON- ROM	Philonium Romanum	Philonium Romanum	pp	17,5	gm	
104	S DEBE- TONICA	Syrupus de Betonica	Betoniestroop	bp	22	gm	
105	Pot zonder opschrift.			pp	19	gm	

De vijf apothekerspotten uit het Museum voor Folklore, die van niet-Delftse oorsprong zijn. (Nrs 112, 156, 155, 120, 147).

Voorbeelden van speciale siermotieven. (Nrs 23, 145, 17), op Delftse apothekerspotten der verzameling.

1	2	3	4	5	6	7	8
06	S CORT: CITRI:	Syrupus Corticum Citri	Stroop van Citroenschillen	bp	18,5	gm	
107	S DE' PRASSIO	Syrupus de Prassio	Stroop van Witte Andoorn	bp	26	gm	
108	BALS: COPAYVS	Balsamum Copaiba	Copaivabal- sem	bp	19	gm	Getekend :
109	O VULPINUM	Oleum Vulpinum	Vossenolie	tk	24	gm	Tuitkan op voet.
110	C.FLOR. BVGLOSSL	Conserva florum Buglossi	Confituur v/ Ossetongbloe- men	pp	20	gm	
111	RAD: ZINZIBER: COND.	Radici Zinziberis Conserva (Condimentum)	Confituur (of specerij) van Gemberwortel	pp	25	sm	Zelfde motief als n ^o 79 « Utile condimentum et medicamentum con- stituit ».
112	SIR.DI. SCORZE.DI. CE.D.R	Siropo di scorze di cedro	Stroop van Citroenschillen		19,5	sm	Blauw & bruin. Spe- ciale soort faience. Overladen versiering. Italiaans ?
113	MEL' ROSARUM	Mel Rosarum	Rozenhonig	bp	25	gm	
114	S:LIMONUM	Syrupus Limonum	Limoenstroop	bp	23	gm	Limoencitroen.
115	O HIPERICI	Oleum Hyperici	Olie van St. Janskruid	tk	23	sm	De pauwen zijn ver- vangen door slaapbot- ten. Tuitkan op voet.
116	S DE SUCCO:SCHO	Syrupus de succo Schoenanthi	Stroop van het sap v/ Wel- riekende Bies	bp	25,5	gm	
117	UNGT: ALTHEAE	Unguentum Althaeae	Heemstzalf	pp	25	sm	Zelfde motief als n ^o 79
118	METRIDATIO	Mithridatium	Mithridatium	tv	23	gm	
119	C ROSAR. PALLID.	Conserva Rosarum Pallidarum	Confituur van witte rozen	tv	32	gm	

1	2	3	4	5	6	7	8
120	CONS+ ABSINT. ; .	Conserva Absynthii	Confituur v/ Alsem	vaas	32,5	sm	Speciale soort faïence Inventarisnummer. Gift van Apoth. Van- de Velde 1918.
121	CYDONIA COND	Cydoniae Conserva	Confituur v/ Kweeappel	vaas	27	sm	
122	U ALTHEAE	Unguentum Althaeae	Heemstzalf	pp	20	gm	Pot op voet. Zeer hel blauw in het schild en donker zwarte letters.
123	C BORAGINIS	Conserva Borraginis	Confituur v/ Bernagie	pp	20,5	gm	
124	A MENTHAE	Aqua Menthae	Muntwater	fl	32,5	gm	
125	P SQUILLITIL.	Pilulae Scilliticae	Pillen met Zeeajuin	pp	12	sm	De eerste letter staat in een dubbele cirkel (geel). De tekst op een banderol, versierd met groene festoen.
126	SAPON.VEN	Saponis veneti	Venetische zeep	pp	18	sm	Zelfde motief als n ^o 125.
127	B ARCAEI	Balsamum Arcaeii	Balsem van Arcaeus	pp	18	sm	Zelfde motief als n ^o 125.
128	U PRAECIPIT.	Unguentum Praecipitatum		pp	18	sm	Id.
129	O LAVRINVM	Oleum Laurinum	Laurierolie	pp	18	sm	Id.
130	U NAPOLIT.	Unguentum Napolitanum	Napolitaan- se zalf	pp	18	sm	Id.
131	E DIACATHOL	Electuarium Diacatholicum	Likkepot Diacatholicum	pp	18	sm	Id.
132	U EPISPATIE	Unguentum Epispaticum	Zalf met Spaanse vliegen	pp	18	sm	Zelfde motief als n ^o 125.
133	E THERIACVEV	Electuarium Theriacum	Likkepot Theriakel	pp	18	sm	Id.
134	E LENITIVUM	Electuarium Lenitivum	Purgeer- likkepo	pp	18	sm	Id. « Sacht kamer- gangh verweckende Elec- tuarium ».

1	2	3	4	5	6	7	8
35	U POPU-LEUM	Unguentum Populeum	Populierzalf	pp	18	sm	Id.
36	P TAMARIND.	Pulpa Tamarindorum	Pulp van Tamarinden	pp	12	sm	Id.
37	P ALOEPHAN	Pilulae Alephanginae seu Alefanginae	Welriekende Pillen	pp	14	gm	Cfr n° 122.
38	O CAMOMILL.	Oleum Camomillae	Kamilleolie	tk	16	gm	Met oor, zonder voet.
39	O ROSARUM	Oleum Rosarum	Rozenolie	bp	22	gm	
40	O NARDINUM	Oleum Nardinum	Nardusolie	tk	16	gm	Zonder voet.
41	V.AD. PEDICULos	Unguentum ad pediculos	Zalf tegen luizen	pp	17	gm	polychromatisch.
43	Fles met korte	hals zonder opschrift			17	gm	
44	Fles met korte	hals zonder opschrift			17	gm	
45	CHARITAS				23,5	sm	Vaas van speciaal model. Kroon; in schild: CHA RI TAS Wijst op liefdadigheid of klooster of onguent de la charité ou contre la teigne.
46	CHARITAS				23,5	sm	
47	S DE SVCCO ACETOse	Syrupus de succo acetosae	Stroop v/ sap van zurkel	bp	22,5	sm	Overladen versiering. Speciale faience. Inventarisnummer.
47	P TARTAR PEROD	Pilulae Tartaricae		pil	14	gm	
48	C ZINZIBER	Conserva Zingiberia	Confituur v/ Gembe	pp	16,5	gm	
49	O HYPERICI	Oleum Hyperici	Olie van St Janskruid	tk	20,5	gm	Op voet.

1	2	3	4	5	6	7	8
150	EXT SCORD	Extractum Scor dii	Extract van Waterlook	pil	14	gm	Waarschijnlijk een orthografische fout voor Ext. Scroderi: de massa voor pillen « ad tussim Scroderi ».
151	E HiER: PiCR:GAL'	Electuarium hiera picra	Likkepot v/ de heilige bitterstoffen	pp	16,5	gm	
152	P DE. TART.QVER	Pilulae de tartareis Quercetanus	Pillen met wijnsteen vol- gens Querce- tanus	pil	16,5	gm	Quercetanus = Van Eyck ?
153	Kan zonder opschrift			tk	17,5	gm	
154	T VIPERINI	Tictura Viperini	Adder- of slangenkruid- tinktuur	pil	16,5	gm	Viperinumechium vulgare.
155	PING. ANATIS	Pinguedo Anatis	Vet van een- den	pp	19,5	sm	Speciale beschildering en gotise letters.
156	UNG POPULEI	Unguentum Populei	Populierzalf	pp	19,5	sm	Speciale blauwe beschildering met speciale letters. Getekend: <u>GAA</u>
157	S ABSINTHE	Syrupus (of Species) Absinthae	Stroop (of Poeder) van Alsem	pil	13	gm	Species wordt soms gezegd voor samengesteld poeder.
158	L. MENTHAE			pp	16,5	gm	L is een orthogr. fout waarschijnlijk voor E.
159	C FLOR MALVAE	Conserva Florum Malvae	Confituur v/ Kaasjeskruid- bloemen	pp	17,5	gm	
160	Pot zonder opschrift.			pp	16	gm	
161	C.ABSYNTH ROM	Conserva Absynthii romani	Confituur v/ Roomsen Alsem	pp	21	gm	
162	Fles zonder opschrift.				17		Gelijkend op een bloemenvaas.
163	Fles zonder opschrift.				17		id.

1	2	3	4	5	6	7	8
64	U MAIALE	Unguentum Maiale	Zalf van Lelietje van dalen	pp	17	gm	
65	U DIGESTIV	Unguentum Digestivum	« Ettermakende salve »	pp	16,5	gm	
66	C FLOR. SALVIA	Conserva Florum Salviae	Confituur v/ Saliebloemen	pp	18	gm	
67	C BETONICAE	Conserva Betonicae	Confituur v/ Bernagie	pp	21	gm	

DOZEN.

SEM DAUCI S	Semen Dauci Sylvestris	Zaad van Wilde Bieten	In de Pharmacop. Gandavens. komen voor: Semen Dauci Cretici «De Zaaden van Krootten van Creta» en Dauci Sylvestris semen «De Zaaden van wilde Krootten» Kroot (carotte) = biet.
SEM STAPH	Semen Sta- phidiasgriae	Zaad van Kattenpeper	In de Ph. Gand.: Staphidiasgriae seu her- bae pedicularis semen. «De Zaaden van Kattenpeper of Luiskruid».
PULV GASSAE F	Pulvis Gummi Assae Foetidae	Poeder van de gom Duivels- drek	
PULV PIMPIN	Pulvis radicis Pim- pinellae	Poeder van de wortel van Steenbrekende Pimpernel	

L. J. VANDEWIELE,
Apotheker.

Nota van de Redactie.

De pharmaceutische verzameling van het Museum is in hoofdzaak gevormd door het legaat van wijlen de heer RABAU, Vlaanderenstraat, te Gent.

Op 3 en 4 Maart 1951 werd te Gent de eerste bijeenkomst gehouden van de «Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in Benelux». Op het programma stond vermeld: Bezoek aan het Museum voor Folklore te Gent. Als inleiding voor deze excursie werd door Apoth. L. J. Vandewiele een voordracht met projecties gehouden over de Pharmaceutische verzameling van het Museum voor Folklore te Gent. Ter plaats hield Dr. D. A. Wittop Koning, apotheker te Amsterdam en docent aan de Universiteit van Amsterdam, een causerie over oude gewichten, gewichtdozen en balansen.

Mussengilden.

Bekend zijn de middeleeuwse vakverenigingen, in feite patroonsverenigingen van het vak, de gilden, die het gehele bedrijf beheersen. Men had ze in grote getale, de brouwers-, kleermakers-, wijnkoopers-, metselaars-, kuipers-, bakkers- en beenhouwersgilden, enz. In de Franse tijd, in 1795, werden zij opgeheven. De tijden waren veranderd en ook de economische toestanden.

Een voortzetting van het oude, in gewijzigde vorm, zijn de moderne vakverenigingen. Toch handhaafden zich resten van het oude, zelfs nog aangeduid met de oude benaming van « gilden ». Traditie heeft nu eenmaal een taai leven; en in 't bijzonder over-oude zeden en volksgewoonten, weten vooral wanneer daar op de een of andere manier een bepaald vermaak of feestelijkheid aan verbonden is, zich door de eeuwen heen staande te houden. Soms is dat min of meer kwijnend, doch bij de verhoogde belangstelling der folklore sedert de laatste decennia, ook hier te lande, wordt aan die oude volksgewoonten en gebruiken nieuw leven ingeblazen. Uitteraard een verheugend verschijnsel in deze, helaas, in vele opzichten alles vervlakkende tijd.

Zo ook met de oude mussengilden. Het woord « gilde » is hier meer bepaaldelijk op te vatten als « vereniging ». De meer algemeen bekende schuttersgilden in het zuiden van ons land, in Noord-Brabant, Limburg en ook in de Achterhoek van Gelderland en Overijssel zijn hiermee verwant, wat het verenigingsleven betreft. Terloops zij opgemerkt, dat sommige dezer gilden zeer oud zijn, bijv. dat van Heerlen is opgericht in 1480, terwijl het gilde St. Willebrordus te Waalre bij Eindhoven in 1929 zijn 600-jarig bestaan vierde o.a. met een optocht, waaraan de oude gilden uit Brabant en België in volle uitrusting deelnamen.

Ter Laan merkt op, dat in de 19^e eeuw de gildefeesten in Brabant, Limburg en Gelderland het karakter verkregen van drinkgelagen; de drankbestrijding heeft er veel goed aan gedaan.

« Gilde » is een oud woord, waaraan verbonden het begrip · verbond tot onderlinge hulp en gezamenlijke offerande.

Naast de genoemde gilden treft men nog de volgende aan : kolveniersgilde op Tholen of kloveniersgilde, waarvan de naam althans de Amsterdammers niet onbekend in de oren klinkt; biemansgilde, vereniging van bijenhouders in Noord-Brabant; pijpenguld te Tongerlo, waarvan de leden uitgerust zijn, volgens mededeling van de folklorist

van der Ven, met lange doorgerookte Goudse pijpen, versierd met kleurige papieren roosjes. Zij trokken op met hoge zijden hoeden, met rood-wit-blauwe linten omwonden. En ten slotte zijn er nog mollen- en mussengilden, welke beide laatste, vrijwel met dezelfde strekking, voorkomen in dezelfde streek nl. Zeeland, de Zuidhollandse-eilanden en westelijk Brabant.

Het mollen- en mussengilde diende en dient nog als een plattelandsvereniging tot het verdelgen van mollen en mussen. In de periodiek Sinte-Geertruydsbronne, jaarg. 1930, blz. 23 staat de geschiedenis van het gilde van Lepelstraat onder Halsteren, dat van 1804-1868 bestond.

Van deze gilden niet van, maar gilden tegen de mussen ging een verdelgende invloed uit, hetwelk blijkt uit het aantal ingeleverde vogelkoppen van allerlei schadelijk gevogelte, waaronder, helaas, ook van door de wet beschermde vogels, zoals: kraaien, sperwers, haviken, spreuwen, spechten, eksters, vinken en geelgorzen, die naast de mussen ook meetelden. Dus schadelijk of nuttig, onderscheid maakte men niet.

Ook werden wel de gehele vogels ingeleverd, die dan tot voeder van de varkens dienden, zoals op Schouwen en Duiveland wel werd (wordt) aangetroffen (Nieuwerkerk).

De mussen brachten te Nieuwerkerk op Schouwen 4 centen aan premie op, vroeger 2 centen. De premies waren echter plaatselijk geregeld en verschillend.

Daarnaast werden ook de nesten leeggehaald en vernietigd, terwijl voor de eieren eveneens een premie werd verstrekt.

Deze gilden bestaan uit een volledig bestuur en de bepalingen ervan zijn in een reeks artikels vastgelegd. — In Oosterland op Schouwen bijv. mogen de leden op vergaderingen in de dorpskerk elkaar op straffe van een paar cent boete niet bij de voornaam noemen, doch alleen bij de familienaam, tot stijving van de pot.

Hij, die de meeste slachtoffers inleverde was *koning*. Ter Laan weet mede te delen dat er zelfs een « koning » is geweest die 1001 koppen inleverde; het minste aantal voor ieder lid was 20 of 25.

Op sommige plaatsen heette de tweede in prijs de *onderkoning* of *deken*. Als eerste prijs voor de koning gold een hele flesch wijn, terwijl de tweede prijs voor de deken, bestond uit een halve fles van dit geestrijk vocht.

Gezamenlijk werd dan op de zogenaamde teerdagen goede sier gemaakt, de pot verteerd van de genoten premies en de betaalde boeten; zeker eens, doch veelal tweemaal per jaar. En men kan er op rekenen,

dat het daar leutig toeging op z'n Zeeuws. Vooral wanneer ieder lid een vrouwspersoon mocht meebrengen.

Bij de oudste gilden was een uiterst belangrijk stuk van de eigendommen of inventaris de oude gildekist, waarin de ledenlijst der gildebroeders werd bewaard en de keur of verordening, waarbij de rechten van het gilde waren omschreven en bevestigd.

Dikwijls waren dit prachtstukken, fraai beschilderd, zoals bijv. de bakkersgildekist in 't Museum van Oudheden te Groningen, waarop o.a. het volgend rijm :

Koopt kooren goet,
Backt met voorspoet,
Soo sal U neringh
Gaen nae U begeringh.

Sommige gilden hebben hun reglement op rijm. Bijv. dat van Oordorp in Oost-Vlaanderen. Het dateert van 1810 :

Eerste Regel.

Wij moeten, Gilde-broêrs, te saem in vrede leeven,
En die den vrede stoort zal moeten boete geeven :
Tien stuyvers ieder reiz', wanneer hij rusi zoekt;
De vré zij dan bemint ! De rusi zij vervloekt.

Men kan de volledige tekst vinden in het Teirlinck-Album, blz. 311, meegedeeld door Prof. Dr E. Blanquaert, Gent.

Behalve te Nieuwerkerk op Schouwen worden, als gezegd, de mussengilden ook nog op Goeree-Overflakkee aangetroffen en wel te Oordorp en onderhoorige ambachtsheerlijke polders.

Een bekend lid van het mussengilde te Nieuwerkerk was destijds de meester-metselaar *Johan François de Later* met de veelzeggende bijnaam « den Zoeten », die in zijn jonge jaren in zijn omgeving algemene bekendheid genoot, en tevens hartstochtelijk jager en visser was. Geboren te Oud-Vossemeer op den 21 October 1852 bereikte hij de hoge leeftijd van 94 jaren, en overleed te Nieuwerkerk op 13 Januari 1946. Bij de gildemaaltijden op de teerdagen liet hij zich niet onbetuigd.

Een ander bekend lid van het mussengilde te Oosterland op Schouwen was, in zijn jonge tijd, *Marinus Fonteyne*. Het gilde kwam daar samen in het toenmaals alom bekende dorpscafé, de herberg « **Even Buiten** », een gezellig ouderwetsche huizinge; thans, helaas, afgebroken voor het aanleggen van het tramspoor. Het lag er in oud opgaand geboomte en een mooie boomgaard en was het punt van samenkomst voor de dorpsbewoners en omgeving.

Op Goeree-Overflakkee en wel in de heerlijkheid Ouddorp e.a. bestaan ook nog mussengilden, maar veel wordt aan de schoolkinderen overgelaten.

Eigenlijk is dit min verheffend voor de jeugd, het doden van vogels en het uithalen van nestjes. Zodoende zijn er dan ook de laatste tijd stemmen opgegaan van de respectievelijke Ambachtsheren van Ouddorp en West-Nieuwland speciaal om in zoverre deze oude traditie van het mussengilde als zodanig af te schaffen door er op de teerdagen een waar en meer verheffend kinderfeest aan te verbinden, d.w.z. dat de schoolkinderen die dagen worden onthaald en dat hun tegelijkertijd gewezen wordt op het groot nut van vele dieren in 't algemeen en van vogels in 't bijzonder.

Immers, het nut om plaatselijk zgn. schadelijke vogels te verdelgen is hoogst problematisch en kweekt allerminst liefde aan voor het dier. Of het echter zover zal komen? Besprekingen zijn nog gaande en... als reeds opgemerkt de oude tradities zijn taai. Daarbij spreekt de pecunia ook een woordje mee en dienen hier de gezamenlijke Ambachtsheren voor het goede doel de handen ineen te slaan.

Naast de Ambachtsheren worden deze plaatselijke dorpsverenigingen gesubsidieerd door polderbesturen en ook wel door landbouwverenigingen.

Of de straatjongen onder de vogels, de mus, werkelijk zo schadelijk is als wordt voorgewend, staat te bezien. Immers, naast de inderdaad grote schade toegebracht aan onze granen staan de diensten, die de mus de landbouw bewijst door bestrijding van insectenplagen, ook al ziet men dit niet zo direct.

In de praktijk zegt de landbouwer: « Alles goed en wel, maar ik zie, dat de mus mijn oogst rinneweert » en derhalve blijf ik er bij: de dood aan de mus!

Ook op Tholen, St.-Annaland worden mussengilden aangetroffen en worden zij ook daar de mussen naar de « eeuwige graanpikvelden » gejaagd.

Volgens een kort bericht in de Nieuwe Rotterdamse Courant van 15 Februari 1941 opgenomen, mag aangenomen worden dat op de Zeeuwse en Zuidhollandse eilanden in totaal jaarlijks, door de werking der mussengilden, tienduizend mussen opgeruimd worden.

Of het echter juist is, de jeugd door een premiestelsel aan te moedigen tot het uithalen van vogelnestjes en het doden van vogels is een grote vraag.

« De Nyencamp »
Doorn, Louwmaand 1951.

Dr H. W. M. J. Kits NIEUWENKAMP.

Zanten.

—

GENTSE VOLKSNAMEN VAN STRATEN EN PLAATSEN.⁽¹⁾

ACHTER DEN HERT. — Volksbenaming voor de Verve-rijstraat. (« Den Hert » was een herberg, die op de hoek van dit zijstraatje van de Dendermondse Steenweg stond).

'T BEGIJNHOFKE. — Een beluik op de Dendermondse Steenweg, links (nr^s 133 tot 175).

BOEREKERKSTRAAT. — De Kerkstraat, die thans nog loopt van de Elyzese Velden naar de Ijskelderstraat, maar vroeger doorliep alover het Verbindingskanaal langs de huidige Magnoliastraat, de Rijkhovelaan en de Maïsstraat tot aan de oude kerk van Wondelgem (hoek Anjelier- en Maïsstraat), die de bedoelde « Boerekerk » was.

'T FEZANTENKOT. — Zo noemen studenten (en profesoren?) de lokalen van het Universitair centrum voor gezwelzichten in het Bijloke-hospitaal opgericht.

'T FORTJE. — Beluik tussen Blaisantvest en Gasmeterlaan, ongeveer rechtover het « Kemelbrugskén » gelegen.

DE GEIRNAARTPUT. — Beluik op Einde Were.

'T HEILIG HOEKSKEN. — Zo werd door de Gentenaars de wijk Maaltebrugge van St. Denijs-Westrem genoemd, waar, dicht bij het koersplein, dat zo'n grote rol in de Gentse feestelijke wereld heeft gespeeld, rond het kapelleke « Het Putje » de verscheidene ateliers van de neo-gothieke kerkelijke kunstenaars waren gevestigd.

(1) Zie de bijdrage van L. Lievevrouw-Coopman over de Gentse bijnamen, en wel afdeling: « B. — Bijnamen van wijken en inwoners van sommige straten » (Oostvl. Zanten, 18^e jg., 1943, bl. 73), alsmede het addendum: B. bis. — Bijnamen van wijken en straten » (Oostvl. Zanten, 18^e jg., 1943, bl. 108). Daarnaast nog de Terechtwijzing van Jules Mahy op bl. 110 van zelfde jaargang 1943.

Andere namen van beluiken zijn nog te vinden in het artikel van E. Van Bragt: « Het Leven in de Gentse Poortjes » in Oostvl. Zanten, 23 jg., 1948, bl. 40-41.

DEN HOOIZOLDER. — Zo noemden de Gentenaars gedurende de oorlog 1914-18 het gebouw van het Groot-Seminarie op de Reep. Het pas opgetrokken gebouw was nog niet door de Seminarieheren in gebruik genomen geweest, maar werd bezet door de Duitse troepen, die het de « Hohenzollern-kazerne » hadden gedoopt.

DE HOSPICIEHUIZEN. — Het complex van het Oud-Begijnhof St. Elisabeth. Eigendom van de Commissie van Openbaren Onderstand.

'T JODENSTRAATJE. — Zo wordt in de volksmond het Straatje van Oliveten (Oud-Begijnhof) genoemd.

HET KEUIBRUGSKE. — Het volk zegt nooit de « Eendenkooibrug », zoals het officiëel heet, maar het Keuibrugske.

DE KLONDYKE VAN EKKERGEM. — Zo werd het « stort », de vuilnisbelt, op de Neermeersen gedurende de oorlog van 1914-1918 genoemd, omdat men er tientallen mensen in het huisvuil zoeken zag, waar ze somtijds een verloren trouwring of dergelijke dingen in vonden. (Mededeling Mev. Do.).

KORTE DOUANIERSSTRAAT. — In de volksmond werd aldus de naam van de Corduaniersstraat (Patershol) vervormd.

KOTELETTESTRAAT. — Aldus vervormde de volksmond de naam van de Queteletstraat (nu Prof. Queteletstraat).

MOEDERHUISKAAI. — Zo wordt in de volksmond dikwijls de Bijlokekaai genoemd, naar aanleiding van het Moederhuis op die kaai gelegen en ook wel naar analogie met de Materniteitsbrug.

DE MUIEROETE. — De spoorweg die over de Muide naar Rabot of Zelzate loopt. Gehoord in 1949: « We komen bijeen bij 't barreelken aon de Muieroete ».

DE OESTERPUT. — Verdwenen cité in de vroegere Kleine Hospitaalstraat, thans Krijgshospitaalstraat.

MOORDENAARSSTRAATJE. — Een benaming van de Kleine Wijngaardstraat. Ik weet niet wat er aanleiding toe gaf.

PELIKAANPOORT. — Een verdwenen cité, waarnaar de Pelikaanstraat werd genaamd.

DE RIJKE STRAAT. — In de volksmond, de Normaal-schoolstraat en de Zwijnaardsesteenweg tot aan de viadukt. (Gehoord 1949).

'T RIJK ZOTHUIS. — Het Zinnelozen-gesticht « Het Strop » op de Stropkaai (Gehoord 1950).

DE RODE CITÉ. — Beluik rechts in de Karperstraat, nr^o 30 tot 74.

SAVOOIESTEEG. — Beluik in de Hamerstraat. Ter gelegenheid van de Dekenijfeesten in Aug. 1947 was er een span-doek over de straat gehangen met als opschrift « Vivan de Savoiestek » en daaronder een gespannen koord, waaraan een savooiestruik hing te bengelen.

DE SAVOOIPOORT. — Een cité aan het « Straatje van Berouw ». (Zie Het Volk, 12-12-49).

'T SCHIJF. — Zo werd het schietterrein genaamd op de Martelaarslaan, waar de Burgerwacht haar schietoefeningen hield.

SIBERIE. — Naam aan de De Pintelaan gegeven. Rechte laan waar de ijzige noordenwind zonder belemmering over heen waait en een Siberisch klimaat kan scheppen.

SLECHTE LIEVENSSTRAAT. — Gezegd voor de Sint Lievensstraat (nu Sint-Lievenspoortstraat). Zie Em. Andelhof : Galerij van Gentse Typen, blz. 95.

'T STINKVAARDEKEN. — In de volksmond de nu gedempte Tichelrei.

'T STRONTKWARTIER. — Een verdwenen cité in de Belgradostraat. Op een gedeelte er van staat nu de fabriek Genval.

DE VEURSTRAAT. — Volksnaam van de toenmalig officiëel genoemde « Nieuwe Sasschepoortstraat » (nu de Voormuide). (1892, H. Ronse in « Gentse Novellen », bl. 6).

CITÉ WAARSCHOOT. — Een beluik op de Dendermondse Steenweg, rechts, tussen de nummers 32 en 100.

J. V.

Uit het repertorium der Kantwerksters te Zeveneken.

GEBED DER KANTWERKSTERS.

O Heer, ik ben Uw kind,
Gij zijt de(n) Heer en God van al.
Gij weet wanneer ik sterven zal.
De ziel, die Gij mij, hebt gegeven,
Hoop ik U te brengen in het leven.

O Heilig Kruis, o grote kracht,
Bewaar ons van dezen nacht,
Van water en van vuur,
Van schaute (schrik) en schande,
Bevrijd ons van de zonde
En bescherm ons in
D'uur van onze dood. Amen.

RIJMPJE TIJDENS HET KANTWERK.

Donkere wolken,
Verdrijft van mij.
Heilige Clara,
Verlicht mij,
Da'k mijn spelleken
Zie te werken.
Ieder spelleken,
Dat ik steke,
Is vermindering
Van de weke.
Ieder vlagje,
Dat ik make,
Is vermindering
Van mijn take.

(De lustige kantwerksters uit het Huis Philomena Marie of de kantwerkschool te Zeveneken).

Ferdi VAN DE VIJVER.

Nota der Redactie: Over deze verdwenen kantwerkschool ontlene wij het volgende aan een artikel van F(erdi) V. d.

V (ijver) in « Kleding en Mode », jg. 1946, n^r 9, blz. 129-131, verschenen :

« Twee gedenkplaten in de muur der kantwerkschool te Zeveneken zeggen ons dat ze werd gebouwd reeds vóór meer dan honderd jaren. Inderdaad ziehier de tekst :

E. L. Reyniers F. a. J. Ant Burg. 1843
--

A. Vermeulen Pastor 1843

Thans doet deze school sedert menig decennium dienst als toneelzaal. Het buitenzicht is een hoekgevel, met in het midden een nis, waarin het beeld der H. Philomena. Het torentje, dat met een haan versierd was, is wegens bouwvalligheid vóór een tiental jaren afgenomen. Binnen is een grote ruimte met achteraan een dokzaal, dat met een trap te bereiken is. De kinderen gingen er « ter kantschool ». Reeds op 7-jarige leeftijd werden ze toegelaten. Ze kregen dan een kantkussen en om te beginnen werd er een « kammeken » opgezet, een smal kantje om te leren. Naarmate men vorderde werden er breder kanten opgezet. Alle drie maanden werd dan de kant « afgesneden ». Deze werd dan door de « Miestesse » (meesteres) geleverd te Beveren. Vandaar ook het gezegde, dat er alleen « Beverse kant » gemaakt werd.

Als de kinderen 's morgens « ter kantscholen » kwamen kregen ze een af te werken taak (peil). Wie niet « op peil » was na de dagtaak, moest haar voorschoot in de school laten. Zodoende wisten de ouders dat hun dochter niet flink genoeg « geleerd » had. De kinderen leerden er ook « den dobbelen catechismus ». Dit was godsdienstondericht.

Moest nu een der kantwerkmeisjes naar de koer gaan, dan werd er een houten blokje meegenomen. Dit blokje lag bevestigd aan de deur. Wanneer er dus geen blokje lag, kon men ook niet naar de W.C. en moest men wachten, tot zijn voorganger met het blokje terug was. Dit was een gebruik om te beletten dat de meisjes buiten met tweeën zouden blijven spelen. Men gaf de kantwerkstertjes in het algemeen de spotnaam van « kantlutten ».

De feestdag van O. L. V. ter Sneeuw werd door de kantwerksters flink gevierd. Dat O. L. V. ter Sneeuw werd verkozen

om gevierd te worden, dient in verband gebracht met de blankheid van de sneeuw, symbool van maagdelijkheid en zuiverheid; niet enkel zuiverheid van lichaam en ziel, maar ook van het gepresteerde werk : de kant.

Bij Amaat Joos, in zijn « Waasch Idioticon », vinden wij volgende gezegde over de « twijndraad » of garendraad, waarmee de kanten gemaakt werden : « Zeven gedobbelde twijndraan rond Zevenekens kerkhof ».

CARNAVAL TE GENT.

Naar aanleiding van de bijdrage van dhr. Van Bragt in O. V. Zanten, 5-6-1950, blz. 151, herinner ik mij dat nu vijf en veertig jaar geleden te Gent in H. Kerststraat in sommige herbergen een hesp en « bloende » hingen vóór de glazen deur; dit waren de prijzen, die de herbergier uitloofde voor de « schoonste maskers » op de slonsendag van carnaval. Dit was een middel om al de « slonsen » uit de buurt naar de herberg te lokken, waar de prijswinnaars aten en de andere « zagen eten », gelijk het in 't liedje luidt.

Daar was ook een liedje dat als volgt weerklonk :

De paster van Sint Pieters
en de koster van 't Helig Kerst,
ze dronken elk twee liters
en ze z.... om ter verst.

G. P. BAERT.

Boekbesprekingen.

'T ZWAANTJE II. — Volksalmanak voor het Land van Heist 1951. (Uitgegeven door de Heitse Heemkring en verkrijgbaar bij de Redactie; Postcheck 4404.70, Jos. Weyns, Heist-op-de Berg; prijs 25 fr.)

Geschoeid op heemkundige leest, met nota's en bijdragen naar ieders gading, is deze uitgave, die de tweede jaargang vormt, veel meer dan een volksalmanak. De folklorist zal vooral belang stellen in Het Jaarkalender, waarin Jozef Buts maand per maand de kinderen volgt in hun bezigheden en hierbij enige jeugdherinneringen oproept. In een dertigtal bladzijden biedt Dr Jozef Weyns een alleszins merkwaardige studie over « Onze Kempische Bornputten ». Niet alleen de typisch Kempische waterput met mik en hefboom, doch ook de put met windas, de verschillende vormen van schepsysteem, de zg. russen putten (wanden afgezet met graszoden) en andere manieren van putbouw worden onderzocht. Het onderzoek gaat werkelijk « van kop tot teen »; ook de omgeving wordt niet vergeten. Een deel der uitslagen van het onderzoek, waaraan ook schoolkinderen meehielpen, werd in beeld gebracht op een bornputtenkaart. Een model van monografie over een onderwerp behorend tot de materiële volkscultuur, waarvan de studie veel te lang verwaarloosd bleef.

J. P.

HAAN (Dr Tj. W. R. de). — Volk en Dichterschap. Over de verhouding tussen volkscultuur en officiële literatuur. Uitgeverij N.V. Standaard-Boekhandel, Antwerpen, en Van Gorcum en C^o N.V., Assen, z.j. (1950), 187 blz. Geïllustreerd met een reproductie van het titelblad van het volksliederboek: De Zingende Zwaan, vervolg op de Overtoomsche Markt-Schipper (Amsterdam bij G. Van der Linden). Prijs : ing. 65 fr., geb. 85 fr.

Dit werk is een belangrijke bijdrage tot de cultuurgeschiedenis, maar daar de S. — zoals de ondertitel het duidelijk aangeeft — de wisselwerking aantoonst, die steeds bestaan heeft tussen de volkscultuur en de officiële literatuur, bepaald in de Nederlanden, belangt het ook in hoge mate de folklore aan, die juist de volkscultuur tot studieobject heeft. Deze wisselwerking heeft trouwens bij alle cultuurvolkeren bestaan voor alle gebieden der volkscultuur en der «hogere» cultuur, de tweede is immers ontstaan uit de eerste, die er de teelaarde van is en blijft, en deze op haar beurt slorpte op en assimileerde voortdurend maar traagzaam, vele bezinkels van de tweede. Dit osmoseverschijnsel bestaat niet slechts sedert de middeleeuwen, maar men stelt het ook reeds vast in de Oudheid, wanneer de ene cultuur zich meer en meer ging differentiëren van de andere, alhoewel er tussen beide nooit een ondoordringbare wand bestaan heeft, want een dergelijke scheiding ware de dood van iedere gemeenschap.

Dat in onze moderne volkscultuur veel gezonken en geassimileerd cultuurgoed vervat is, stelt men vast in het volksgeloof, in de volksgebruiken, in de volksklederdrachten, in de volkswetenschap, o.a. in de volksgeneeskunde. (Veel volksremedies zijn ontleend aan de werken van bekende geneesheren uit de Oudheid en uit de middeleeuwen, aan de andere kant zien wij moderne geneesheren opnieuw sommige empirische volksremedies voorschrijven en aanbevelen) en vooral in de volkskunst en in de volksletterkunde. Deze volksliteratuur (de volksliederen, de sprookjes, sagen en legenden, de rijmpjes, de raadsels) zijn een inspiratiebron geweest voor de grootste figuren der wereldliteratuur, men denke slechts aan een Homeros, een Shakespeare, een Goethe, een Victor Hugo, een Tolstoï, en bij ons aan een Guido Gezelle. Alleen de kunstenaar, die aan gemeenschapskunst doet kan blijvend werk voortbrengen. De «Kunst om de Kunst», slechts voor een zogezegde elite genietbaar, is louter vlindergefladder en zeepbelkleurenspeel, schoon maar vergankelijk!

Maar op haar beurt ondergaat de volksletterkunde de invloed van de officiële letterkunde, want de meeste van haar producten zijn niet voortgebracht door het volk — het volk scheidt zeer weinig — maar door enkelingen, zijn individuele producten dus, die door de gemeenschap zijn opgenomen, verwerkt, gekristalliseerd en overgeleverd. S. geeft daar verschillende voorbeelden van uit de vorige eeuw (o.a. het ontstaan van sagen door literaire invloed).

Hij zegt verder terecht: «De volkskunst is een nimmer opdrogende bron van inspiratie, de kristallisatie van het denken en doen van vele geslachten. Romantische verheerlijking is niet op zijn plaats, veel volkskunst van nu is vroeger officiële kunst geweest. Maar ook dit secundaire volksgoed heeft zich gevoegd in het geheel. Natuur geworden cultuur kan op haar beurt cultuur worden — zie de lotgevallen van Tristan en Isolde — en op zo'n manier is de cirkel weer gesloten. Alles vloeit, dat is het leven, en zowel de gemeenschap als het individu hebben in die kringloop hun onmisbare betekenis». (blz. 112).

Wat wij voor het volksleven, voor de folklore in 't algemeen in deze tijd van techniek en sociale vooruitgang constateren, stelt S. ook vast in de volkscultuur: ze verdwijnt niet, ze sterft niet uit — het volk wordt niet cultuurloos — maar ze evolueert, neemt nieuwe vormen aan: het volkslied leeft voort in de schlager, het cabaretlied; gemeenschapskunst uit zich in het volks- en liefhebberstoneel, maar vooral in het lekenspel, dat meer en meer ingang vindt. Zelfs het oeroude poppenspel heeft nog zijn magie bewaard en weet nog jong en oud te bekoren. Film en radio vooral zijn ook nieuwe vormen van volkscultuur alhoewel somwijlen een geestdodend genotmiddel. S. handelt ook over de volkslectuur. Vooral de avonturenromans, de detectiveromans en de streekromans genieten de voorkeur, omdat ze wegens hun respectieve eigenschappen beantwoorden aan de ingeboren gemoedsgesteldheden van het volk.

Wij willen de bespreking van dit flink opgesteld boek, vol nieuwe inzicht

over de verhouding tussen volkscultuur en literatuur in de Nederlanden, eindigen met de volgende passage — die wij volkomen onderschrijven — uit het besluit van S.: «Bloeit de volkscultuur, mede vanwege het contact met de intelligentia, dat zal ook de hogere cultuur ten goede komen, die zich dan niet zo licht meer overgeeft aan levenloze experimenten van en voor een handvol eenzame aestheten. Het verdient evenwel opmerking, dat de diverse ismen hun betekenis hebben gehad en dat veel moderne kunst — al dan niet bewust — weer dicht de oergrond benadert». (blz. 158). F. V. ES.

GELDHOF (W.). — **Het Zeeuwse Volksraadsel**. Uitgeversfirma G. W. Den Boer, Middelburg, 1950, 142 blz. Geïllustreerd met houtsneden van R. Snapper. Ingenaaid : F. 3.25, gebonden : F. 4.25.

De firma G. W. Den Boer, Londense Kaai, te Middelburg, geeft een heemkundige serie uit : «**Land en Volk der Scheldemonden**», met de bedoeling «de sfeer van het Zeeuwse land, het Zeeuwse volk in zijn ernst en luim, Zeelands flora en fauna, onder het wonderbare licht der Zeeuwse lucht» te doen kennen; een reeks waarlijk goed verzorgde en fris aandoende boekjes van zeer handig formaat.

Als derde nummer van deze serie verscheen van de hand van W. Geldhof «**Het Zeeuwse Volksraadsel**». De schrijver kenden wij reeds door zijn twee verdienstelijke bijdragen in «**Volkskunde**» : **Wordt het volksraadsel vergeten?** » (Jg. 1947, blz. 165-172) en «**Hoe zullen wij volksraadsels verzamelen?** » (Jg. 1949, blz. 181-189), waarin hij de aandacht der Nederlandse folkloristen vestigt op deze door hen verwaarloosde tak onzer volksliteratuur, n.l. het volksraadsel. Raadselverzamelingen bezitten wij wel, n.l. om slechts de voornaamste te noemen, die van Amaat Joos : «**Raadsels van het Vlaamse Volk**» I-III (1^e uitgave, Gent, 1888, 2^e uitgave, Standaard-Boekhandel, Brussel, 1928), maar studies over het ontstaan en de migratie, de geschiedenis en de culturele betekenis, de indeling, vorm en structuur der raadsels, zoals ons aangeboden wordt in dit werk, dat nochtans slechts vulgarisatie beoogt en enkel het raadselmateriaal van een bepaalde provincie behandelt, ontbreken in onze taal en voor de Nederlandse en Vlaamse gewesten om zo te zeggen totaal.

Ziehier de inhoud van dit schattig boek : 1) Wat een raadsel eigenlijk is. 2) Volksraadsels en kunstraadsels. 3) Beschrijvende en verhalende raadsels (Een indeling, die S. terecht verwerpt, omdat de meeste raadsels tegelijk beschrijven en verhalen). 4) Direct-vragende raadsels (of strikvragen). 5) Zeeuwse raadsels en hun geschiedenis. 6) Oude bronnen. 7) Zeeuwse raadselprookjes (meest rechterraadsels, zelfs één raadsellied). 8) Elementen van onze raadsels (Waarin S. de indeling naar de groepskenmerken van Dr Richard Wossidlo in zijn «**Mecklenbürgische Volksüberlieferungen, I, Rätsel**» 1897, aanprijst en voorstaat). 9) Onze rekenraadsels. 10) Onze strikvragen. 11) Bibliografie.

Alhoewel dit werk niet hoofdzakelijk voor folkloristen bestemd is, mag het een degelijke verhandeling over de volksraadsels van een bepaalde streek genoemd worden, die zeker navolging verdient en, laten wij hopen, ook vinden zal in andere Nederlandse en Vlaamse gewesten en aldus de totnogtoe verwaarloosde studie van de Nederlandse volksraadselschat in hoge mate zal bevorderen. F. V. ES.

SINNINGHE, J. R. W. — **Boeven en Bezetenen**. Amsterdam, Holdert & Co, N.V., 1949.

De bekende folklorist en sagenvorser, J. R. W. Sinninghe, brengt ons hier een imposante galerij van misdadige «zonderlingen» voor het voetlicht. Hun figuren zijn allen ontleend aan de anecdotische geschiedenis van Nederland sedert de 15^e eeuw. Ze werden reeds in afzonderlijke werken, studiën, romans en toneelstukken door verschillende auteurs behandeld. Hiermede wil geenszins gezegd zijn dat de Hr. Sinninghe slechts te verzamelen had wat anderen hem hadden voorgedaan. Neen, hij heeft zich de moeite getroost de stof aan een nieuw onderzoek te onderwerpen en ze boeiend te styleren. Feiten worden opnieuw onder de loupe genomen, personages aan het handelen en spreken gezet, zodat nieuw leven te voorschijn treedt. We hebben het groot schrijvers-

talent van de Hr. Sinninghe bewonderd. Zijn verhalen zijn naar inhoud en vorm keurig. We vragen ons af of sommige dier verhalen niet tot romans zouden kunnen uitgewerkt worden?

Dit is in 't bijzonder het geval voor Harm Schoenmaker en Cornelis van het Catershoef, een episode der geschiedenis van de Wederdopers in Groningen. In Vlaanderen hebben we ook het zwervend volkje van de koning of de hertog van Klein-Egypte gekend. Hr. Sinninghe weet het en herhaaldelijk brengt hij zijn «Aartsschelman» op Vlaams en Brabants grondgebied.

Mr. Cornelis Felix van Maanen, de Hollandse Minister te Brussel in 1830, is de uitroeier geweest der roversbenden ten tijde der Bataafse Republiek. In het land van Baekelandt, Jan de Lichte en de Bokkenrijders hebben we geen zo krachtdadige gerechtsdienaar gehad. Jacobus Gerardus Slenderhenk, doctor in de Geheime Wetenschappen, is bepaald een humoristisch geval en buitengewoon aardig verteld.

Lodewijk Pincoffs de Afrikaan heeft ook in België slachtoffers gemaakt. Het is geen geringe verdienste van de Hr. Sinninghe de «petite histoire» tot ware historische bladzijden te hebben verheven. Wie meer over die zeldzame personages en hun avonturen wenst te weten wordt gediend door een aanhangsel van bronnen (p. 224-p. 241). Als studiemateriaal en ontspanningslektuur voor folkloristen zeer aanbevolen.

P. D. K.

CALUWAERT, Ph.; COECKELBERGHS, Fr.; LIEKENS, L.; De Binders van de Pijpelheide, Heist-op-den-Berg, Gebr. F. & R. Lammens, 1950.

Tussen Lier en Aarschot ligt onder Boisschot het gehucht Papel-heyde. Er zijn daar overblijfsels van een versterkt kamp uit de Spaanse tijd en tot heden noemt men deze puinen de Spaanse linie.

Die Spaanse linie is tot diep in de 19^e eeuw de schuilplaats geweest van allerlei gespuis: bedelaars en bandieten. In een woord ter inleiding vertelt de Hr. R. Lambrechts een en ander over die zonderlinge bevolking, die zowat doet denken aan de kolonie van Hautekiete uit de roman van Gerard Walschap: «de bevolking was een verzameling mannen uit alle landen, zij leefden van het visschen, jagen en bedelen, maakten deel van de talrijke processieën, die zich uit Antwerpen en uit geheel het land naar Scherpenheuvel begaven, met talrijke kleine kinderen, half naakt gekleed, om het medelijden op te wekken en de aalmoezen in te zamelen. In den winter doorliepen zij, met den bedelzak, de gehele Kempen en gingen Kerstmis- en Driekoningsliedekens zingen; alles deden zij, behalve werken». Deze lui waren vooral bekend als Papelheyisten. Deze herdruk, want «De Binders van de Pijpelheide» is een folkloristische roman van niet minder dan drie folkloristen, mag er zijn. Het is gedeeltelijk het werk van de verdienstelijke Frans Coeckelberghs, de postbode-folklorist (*1867-†1918), die op zijn rondten de talrijke vertellingen over Cartouche en zijn optreden op de Pijpelheide getrouw optekende.

Philemond Caluwaert (*1855-†1899) uit Hallaer romanceerde de folkloristische motieven. Louis Liekens bezorgde destijds de publicatie in «Onse Swane» (1903).

Het boekje, dat spotgoedkoop op de markt werd gebracht, verdient de belangstelling van alle heemkundigen.

P. D. K.

STALPAERT, Hervé. Toverije in het Brugse Vrije, Brugge, Graphica, 1950.

Deze bijdrage over volksgeloof in het Brugse Vrije werd opvallend verzorgd uitgegeven door de Gidsenbond van Brugge. De auteur, Hervé Stalpaert, heeft sedert lang als folklorist zijn sporen verdient. Uit overdreven bescheidenheid stelt hij zijn werk voor als een verzameling documenten over toverij en afweer van toverij in West-Vlaanderen, maar al is het geen definitieve studie, het is veel meer dan een verzameling. Het is een boeiend verhaal over toveraars en heksen en hun bestrijding, ingedeeld in paragrafen, die de verschillende aspecten van het duivels- en geestengeloof belichten. Met grote zorg heeft hij zijn bronnen samengebracht, waarbij het ons verwondert dat hij de naam van Victor de Meyere heeft vergeten. We kunnen zijn mening niet delen dat het volksgeloof in een duivelsverbond uit de Catechismus zou stammen. Dat wichelen

en waarzeggen hetzelfde zou zijn, kunnen we evenmin beamen. De verklaring van zwarte kunst of magie (van de witte rept hij niet) lijkt ons wat verward en inconsequent (vergelijk de bepaling van zwarte kunst, bl. 8, en bl. 30: de betovering met muizen). Indien de toponiemen met het hoofdbestanddeel helle zoveel talrijker zijn dan met duivel is dat niet te verklaren door het samen-vallen van hille = heuvel en helle? De talrijke illustraties uit de geschiedenis van het toverwezen zijn goed gekozen en door hun zeldzaamheid zeer welkom. We kunnen de lectuur van deze brok onvervalste Westvlaamse folklore zeer aanbevelen en wachten met ongeduld op het in uitzicht gestelde «Toverije in West-Vlaanderen».

P. D. K.

HET POPPENSPEL, Tweede Jaargang 1950.

Sedert onze lovende bespreking van het 1° nummer van de tweede Jaargang van «Het Poppenspel» in O. Vl. Z. hebben we de prestatie van de Heer Louis Contryn en zijn medewerkers trouw gevolgd. De samenstelling van elk der volgende nrs van 2 tot 10 verdient in alle oprechtheid niets dan bewondering. Telkens ten minste een poppenspel van de bovenste plank te kunnen afdrukken, ondertekend door klinkende namen als Manuel de Falla (n° 2), Bernhard Rahn (n° 3), Pierre Brochet (n° 4), Ludwig Schuster (n° 5), Reinhold Harten (n° 7), Graaf van Poggi (n° 9), Max Jacob (n° 10) is een krachttoer van belang. We genoten verder van twee oorspronkelijke speeltaksten van Louis Contryn zelf (n° 5 en n° 8).

Een der beste poppencomedies, die ik ooit te lezen kreeg, is ongetwijfeld die onnavolgbare van de grote Duranty: De Grote Hand (in n° 4). Verder wordt ons in elk nummer een kijkje gegund in het Poppenatelier, wat voor de vakmensen onder ons een werkelijke uitkomst is. Vooral de trucs van Fr. Herman Jozef zijn allerkostbare aanwijzingen. Op uitstekende wijze houdt de Wereld van het Poppenspel ons in voeling met wat binnen en vooral buiten ons land op poppenspelgebied gebeurt of gebeurende is en dat is niet weinig.

In weinig tijds (amper 24 maanden) heeft het Vlaams tijdschriftje zich opgewerkt tot een hoogstaand, internationaal peil. Dat is des te meer verheugend, daar het hier om een initiatief gaat van een betrekkelijk beperkt groepje van Vlaamse poppenspel-enthousiasten, die dringend steun verdienen van alle welmenende Vlaamse folkloristen en poppenspel-liefhebbers. Men storte dus onverwijld als blijk van waardering 200 fr. voor de 3^e jaargang op postrekening 2984.23 op naam van Louis Contryn te Mechelen. Ze hebben het wel verdiend en men zal het zich niet beklagen!

P. D. K.

D. J. VAN DER VEN. *Miscellanea folklorica.*

De bekende Nederlandse folklorist D. J. van der Ven, nu hij weer uit de oorlogsbeproevingen in een nieuw Meihof is geïnstalleerd, thans in het bekoorlijke Lunteren, is niet bij de pakken blijven zitten. Keer op keer verrast hij zijn vrienden met nieuwe folkloristische bijdragen of boeken, zoals het laatst verschenen Carnavalsboek. Vermelden we hier de ons ter recensie gestuurde Bakkersboekjes van Zeelandia:

N° 14 Het Wickelkind in het Geboortebrood.

Het wickelkind als brood- en koekvorm geeft hem de gelegenheid de behandeling van de zuigeling te bespreken in sommige gewesten van Nederland, o.a. van Marken, en van het buitenland in heden en verleden.

Jammer dat Van der Ven zo slecht op de hoogte schijnt te zijn van onze Vlaamse pemmatologische koek- en broodvormen. Oostvlaamse Zanten heeft daar heel wat over gepubliceerd, dat de goed-ingelichte schrijver nochtans ongebruikt heeft gelaten.

N° 15 Met de Kromme Arm gaan.

Met de Kromme Arm gaan is een omschrijving voor ter gelegenheid van een blijde geboorte in Twente een groot langwerpige krentenbrood of «kreentweg» aan de gelukkige ouders aanbieden. Dit geschenk in natura, waarmee een heel ritueel is verbonden: toespraak in rijm, aansnijden van de eerste snede, uitdelen der plakken, besproeien van de dorstige kelen, enz., wordt door schrijver vakkundig en folkloristisch beschreven.

Bij de geboorte van Prinsesje Marijke trok een stoet « kraamschudders » uit Hengelo naar het Paleis te Soestdijk, waar ze met een « kromme Arm » hartelijk werden ontvangen. Een kleine opmerking: de etymologie van Limburgs Martelgans = maldergods; d.i. Godsdeel in verband met het afsnijden van de eerste snede (het hapje) van de Kromme Arm, is taalkundig weinig overtuigend.

N° 9 (Tweede serie) Bak meer Limburgse Vla.

Hier werd een poging gedaan om het vlaaibakken geografisch te begrenzen, een poging, die falikant moest uitvallen bij gebrek aan ernstige voorbereidende studie over dat belangwekkend pemmatologisch thema. De Hr. Van der Ven heeft zijn geografisch opzet dan ook vervangen door een loflied op de inderdaad zeer lekkere Limburgse vlaaien. Schrijver haalt ook voorbeelden aan uit ons land, o.a. de befaamde Lierse vlaaikens. Aan mogelijke Luikse expansie langs de Maasvallei heeft hij niet gedacht, nochtans is Luik het belangrijkste centrum van vlaaibak in het voor dit kermisproduct zo befaamde België. Of vlade in door schrijver aangehaalde middelhoogduitse tekst (bl. 48) vlaaien betekent (en niet veeleer brood) valt te betwijfelen (er is immers spraak van vleisch en vlade)?

De folkloristische bedrijvigheid van de Hr. Van der Ven beperkt zich echter niet tot de Bakkersboekjes van Zeelandia. We ontvingen van hem nog onlangs: « De Rommelpot en Vondels Hekeldicht », een studie over het instrument en de reden waarom de grote dichter de rommelpot als bijzonder geschikt achtte voor zijn hekeldicht, en « De Duivekater », verschenen in de Maasbode van 16 Dec. 1950, een lang geïllustreerd artikel over het meest karakteristieke feestbrood in de Midwintertijd. Ook onze Vlaamse vollaards brengt schrijver even ter sprake.

Met grote ingenomenheid moeten we hier ten slotte een nieuw initiatief van de eeuwig-enthousiaste en onvermoeibare folklorist Van der Ven begroeten: de uitgave van een Maandblad voor Wooncultuur.

« Hoe Wonen Wij ? » 1^e Jaargang, n° 1 (October 1950), n° 2 (November), n° 3 (December), Uitgeversbedrijf Reflex, Mathenesserlaan, 310, Rotterdam, Hoofdredacteur: D. J. Van der Ven, De Meihof, Honskamperweg, Lunteren.

We vestigen in dit fraai-uitgegeven tijdschrift de aandacht op het in n° 1 verschenen artikel: Over de vreugde van het Wonen, waar naar een harmonieuze oplossing van antiek en modern wordt gestreefd met uitschakeling van alles wat schijn en imitatie is. In n° 2 verschenen: een overzichtelijke bijdrage over « Mensen, stijlen en stoelen » door Ger. H. Knap en een pittig stukje over « Dakruiters » door D. J. Van der Ven. Dit laatste folkloristisch van belang wegens het verband leggen met deurwachters, oeleborden (met paardekoppen) en dampaaltjes (met soldaten), die alle herinneringen opwekken aan beschermgeesten van het huis. In n° 3 vertelt de Hr. Van der Ven op de aantrekkelijke wijze, die hem eigen is, over de ombouw van een oud-Utrechts Koetshuis tot een modern Eethuis met antieke sfeer. We noteren het adres voor eventuele folkloristische en gastronomische bijeenkomsten: « in 't Koetshuis op de Berg tussen Rhenen en Veenendaal ». Het tijdschrift is smaakvol gedrukt en overvloedig geïllustreerd. Het abonnement is vrij laag gehouden: fl. 15 voor een jaarabonnement van 12 nrs.

P. D. K.

DEFRAYE (LEON) en SIMOENS (LEO). — Onze Heiligen in Kerk en Kapel. — I. Bisdom Brugge.

In aansluiting bij onze bespreking van dit werkje in O.V.Z. 1951, bl. 45, weze er aan toegevoegd dat de verkoopprijs ervan is vastgesteld op 40 fr. en het verkrijgbaar is zowel in de boekhandel, als bij de medeauteur, de Hr. Simoens, Herdersliedstraat, 29, Sint Jans Molenbeek, Brussel, Postchecknummer 42.99.02. Tevens zij opgemerkt dat O. L. Vr. ten Hazelare te Kortrijk niet wordt vereerd in de O. L. Vr. Kerk, zoals ik schreef, maar wel in de Sint Martenskerk.

J. V.

OOSTVLAAMSCHE ZANTENMEDEDELINGEN VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE
FOLKLORISTEN

Maatschappij zonder winstbejag

Secretariaat van de Bond :
L. VERLODT, Zalmstraat, 69, Gent.
Alle stortingen te doen op postrekening :
969.46, Bond Oostvl. Folkloristen,
Gent.

Redactie van Oostvl. Zanten :
F. VAN ES,
Désiré De Wolfstr., 3, Aalst.
J. VERMEULEN & J. BOES.

Volkskunde en Astrologie.

In een oud boek over Cosmografie, « Populaire Sterrenkunde », door Dr H. Blink, Utrecht, 1894, blz. 117-120, lezen wij enige interessante bijzonderheden over de wijze, waarop de weervoorspellers vroeger hun toevlucht namen tot de astrologie.

Deze zonderlinge ideeën, — evenals alle andere spitsvondigheden der astrologie, — zijn het gevolg van de gesel van het bijgeloof, die het mensdom sedert de vroegste tijden teistert. De hoogmoedige mens heeft immers, — zolang de wetenschap ons niet tot onze minieme plaats in het Heelal terugbracht, — gans de Schepping beschouwd als zijnde uitsluitend voor hem uit het Niet te voorschijn geroepen. Men dacht, dat de Aarde de navel van het Heelal was. Alleen het licht van de ware wetenschap, gegrond op de beredeneerde waarneming en op de mathematiek, was in staat deze waandenkbeelden te verdrijven.

Men weet dat de Zon, — gezien van op Aarde, — in de tijdsruimte van één jaar haar tocht volbrengt door de verschillende sterrengroepen van de Zodiak of Dierenriem. De waarde, die men in de Oudheid aan deze symbolische tekens hechtte, werd tot in de 19e eeuw met streng conservatisme in vele almanakken volgehouden. Ook thans vinden wij af en toe nog vermeld, in welk teken van de Dierenriem de zon staat. Maar in de tweede helft van de 19^e eeuw vond men er nog dikwijls bij opgegeven, welk weer dit voor de betreffende maand betekende.

De weervoorspellingen, op grond van de stand der zon en der planeten ten opzichte van de tekens van de Dierenriem, zijn reeds door Caesar Germanicus als vaststaande te boek gesteld, en wel als volgt :

« De zon treedt in de hemelse *Stier* met donkere regen en onweder,